

ANTİK ÇAĞ'DA GÜNEY TROAS BÖLGESİ'NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF SOUTHERN TROAD IN ANCIENT PERIOD

Deniz Serhad SEZER

Dr./ Türkiye
sezerdenizserhad@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4487-950X

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
6/2, Eylül – Seprember 2024 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **17.09.2023**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **23.09.2024**
Yayın Tarihi – Publication Date : **25.09.2024**
Sayfalar-Pages : **341 – 358**
doi : <https://doi.org/10.33469/oannes.1392569>

This article was checked by

Atıf – Cite as: SEZER, D. S., “Antik Çağ'da Güney Troas Bölgesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6/2, Eylül 2024, ss. 341 – 358.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

6/2, Eylül – September 2024

341 – 358

Araştırma Makalesi / Research Article

ANTİK ÇAĞ'DA GÜNEY TROAS BÖLGESİ'NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF SOUTHERN TROAD IN ANCIENT PERIOD

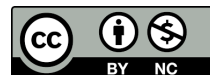
Deniz Serhad SEZER

Öz

Bu makalede; Antik Çağ'da Güney Troas'ın, Troas Bölgesi açısından önemi ele alınmıştır. Antik Çağ'da, İda Dağı'nın (Kaz Dağı) kuzeyinde yer alan Kebren ve Skepsis gibi kentlerde yapılan hayvancılık faaliyetleri, güneyindeki Antandros gibi kereste bakımından zengin bir liman kentinin varlığı bu bölgede hakimiyet kuran devletlere büyük ekonomik imkanlar sağlamıştır. Bunların yanı sıra; bölgenin güney kesimlerde yer alan ve Akdeniz'e doğru açılan önemli bir ticaret limanı olan Assos'un varlığı da, bölgeye ayrı bir değer katmıştır. Yakın konumda yer alan Assos ve Antandros gibi limanlar kentleri sayesinde, bölgeden elde edilen hammaddeler, tüm Akdeniz dünyasına ihraç edilmiştir. Ayrıca bölge; kültürel ve ekonomik sınırlar da göz önüne alındığında, Doğu ve Batı Medeniyetlerinin birbirine en fazla yaklaştığı konumuyla stratejik bir noktada yer almaktadır. Bütün bu sebepler neticesinde; Güney Troas ve çevresine hakim olmak, eski çağlardaki devletler için, her zaman büyük bir

Abstract

In this article, the importance of Southern Troad for the Troad Region in ancient times is investigated and described. In antiquity, mountain farming activities carried out in urban areas such as Skepsis and Kebrene, located in the northern part of Mount Ida, and the presence of a rich port city like Antandros in the southern part of the mountain, which was abundant in timber, provided significant economic opportunities to the states that established dominance in the region. Additionally, the presence of a major trading port on the Mediterranean Sea in the southern part of the region, along with the separate existence of Assos, added value to the area. With many ports nearby, trade between Antandros, Assos, and Mediterranean cities enabled the transport of various materials across the region. Moreover, considering both cultural and economic boundaries, the region was strategically located where Eastern and Western civilizations were in close proximity. As a result of these factors, controlling Southern Troad and its surroundings was synonymous with

ekonomik güce sahip olmak anlamına gelmiştir ki; işte bu gücü ve kaynakları elde etmek için de, birçok medeniyetler bölgeye yerleşmişler ve birçok kez de birbirleriyle savaşımlardır. Çalışmamızda antik kaynakların yanı sıra; kazı raporlarından, yüzey araştırmalarından, bölgeyi ziyaret eden seyyahların eserlerinden ve modern araştırmalardan yararlanılmıştır. Bu kaynakların sağladığı bilgiler neticesinde Güney Troas'ın tarihi, kültürel ve ekonomik yönden bölgede kilit bir role sahip olduğu vurgulanmıştır.

holding significant economic power for ancient states. To obtain this power and its resources, many civilizations settled in the region and engaged in frequent conflicts. Ancient sources, excavation reports, and the records of researchers and travelers have been emphasized in the bibliography. Based on the information provided by these sources, it is highlighted that Southern Troad played a key role in historical, cultural, and economic terms.

Anahtar Kelimeler: İda Dağı, Güney Troas, Antandros, Sosyo-Ekonomik, Assos.

Keywords: Ida Mountain, Southern Troad, Antandros, Socio-Economic, Assos.

Extended Abstract

In the ancient period, the Troad Region encompassed almost all of the present-day city of Çanakkale and the Biga Peninsula. It was bordered by Mysia to the east, the Aigaios Pontos (Aegean Sea) to the west and south, and the Hellespontos (Dardanelles) to the north. Southern Troad, the subject of this study, essentially comprises Mount Ida and its surrounding area. Rich in natural resources, Mount Ida and its surroundings constituted the economic center of Southern Troad, and thus, the focus of this study.

Starting with the information provided by ancient sources about Southern Troad and its surroundings, many travelers and researchers have conducted extensive studies in the region since the 18th and 19th centuries. Initially, these visits were primarily exploratory excursions, but they gradually evolved into botanical, topographical, and archaeological research. However, these visits and studies were interrupted in the early 20th century due to the difficult conditions created by global events, the decline of the Ottoman Empire during World War I, the subsequent regime change, and the negative impressions caused by the smuggling of artifacts. After this unfavorable period, studies resumed in the 1990s, and some academics were once again able to conduct research in the region. During this time, the focus on Troy overshadowed research on Southern Troad. However, in recent years, the number of surveys conducted by archaeologists and academics in Southern Troad has increased, contributing significantly to the understanding of the region's history. These surveys, excavation reports, ancient sources, and the observations of travelers who visited the region have played an important role in the preparation of this article.

As a result of the research, it has been found that the rich vegetation of Southern Troad, along with its abundant water resources and the mild climate of its forested, mountainous areas, made the soil extremely fertile. The region's geopolitical and geographical position, its proximity to major trade routes, and

its natural wealth combined to foster prosperity in the cities. Livestock breeding activities in cities such as Skepsis and Kebrene, the timber-rich port city of Antandros, and the abundance of game animals in the region provided great economic opportunities to the states that controlled the area. Additionally, the presence of Assos, a key trading port facing the Mediterranean, added further value to the region. Ports such as Assos and Antandros, located close to each other, facilitated the trade of raw materials from the region with Mediterranean cities.

Moreover, archaeological research has shown that a significant overland trade route may have existed in the Neolithic period, extending from the Edremit Gulf to the Marmara Region via the Edremit Gulf-Agonia-Gönen route. This suggests that a longstanding trade network has been in place in the region for thousands of years. It was also found that there was a direct connection between the economic elements of Southern Troad and the existing cults in the region.

Information about Southern Troad can be found in ancient sources dating from the 8th century BC to the 1st century BC. These sources provide valuable insights into the history, geography, and economy of Southern Troad during antiquity. Various written sources reveal that Westerners, who became aware of these ancient texts, grew interested in the region toward the end of the 18th century, visiting for both leisure and research. Additionally, archaeological data and excavation reports have been instrumental in determining the earliest periods of settlement in the region. Based on the surveys and publications included in this study, it is concluded that there was continuous settlement in Southern Troad throughout antiquity until the Turkish domination.

Finally, the available data indicate that Southern Troad has retained its economic importance, thanks to its water resources, forests, and mineral wealth. Comprehensive surveys and archaeological excavations to be conducted in the future will be essential to fully uncover the micro and macroeconomic connections of the region's production and economy.

Giriş

Antik Çağ'da Troas Bölgesi; günümüzdeki Çanakkale kentinin hemen hemen tümünü ve Biga yarımadasını içine alıyordu. Doğusunda Mysia, batı ve güneyde Aigaios Pontos (Ege Denizi) ve kuzeyinde Hellespontos (Çanakkale Boğazı) ile sınırlandırılmıştı. Bu çalışmanın konusu olan Güney Troas ise asıl olarak İda Dağı (Kaz Dağı) ve çevresinde kalan kısımdır. Doğal kaynaklar açısından oldukça zengin olan İda Dağı ve çevresi, Güney Troas ekonomisinin, dolayısıyla da bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Bölgenin zenginliklerine kısaca bakıldığında; Güney Troas'ta, İda Dağı'nın kuzey taraflarında yer alan Skepsis ve Kebren gibi kentlerde yapılan hayvancılık faaliyetleri, güney kesimlerde bulunan Antandros gibi kereste bakımından zengin bir liman kentinin bu bölgede hâkimiyet kuran devletlere büyük ekonomik imkânlar sağlamıştır. Bunların yanı sıra; güney kesimlerde yer alan ve Akdeniz'e doğru açılan önemli bir ticaret limanı olan Assos'un

varlığı da bölgeye ayrı bir değer katmıştır. Çok yakın konumda bulunan Assos ve Antandros gibi limanlar sayesinde İda Dağı'nda bulunan birçok hammadde tüm Akdeniz dünyasına ihraç ediliyordu. Ayrıca bölge; kültürel ve ekonomik sınırlar da göz önüne alındığında, Doğu ve Batı medeniyetlerinin birbirine en fazla yaklaştığı konumuyla stratejik bir noktada yer almaktadır. Bütün bu sebepler neticesinde; Güney Troas ve çevresine hakim olmak; eski çağlardaki devletler için, her zaman büyük bir ekonomik güce sahip olmak anlamına gelmiştir ki; işte bu gücü ve kaynakları elde etmek için de birçok medeniyet bölgeye yerleşmiş ve birçok kez de birbirleriyle savaşmışlardır.

Güney Troas ve çevresi hakkında antik kaynaklarda verilen bilgilerden yola çıkan çok sayıda seyyah ve araştırmacı, 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren bölgede birçok araştırmalar yapmıştır. Başlangıçta; sadece geziler şeklinde görülen bu ziyaretler, daha sonraları, yerlerini, botanik, topografik ve arkeolojik araştırmalara bırakmıştır. Ancak bu ziyaretler ve araştırmalar, 20. yüzyılın başlarında oluşan olumsuz yöndeki evrensel ve bazı tarihsel olayların meydana getirdiği zor şartların yanı sıra I. Dünya Savaşı sırasındaki Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu durum, daha sonrasında meydana gelen rejim değişikliği ve yapılan çeşitli eser kaçakçılıklarının doğurduğu olumsuz izlenimler sonrasındaki süreçte kesintiye uğramıştır. Yaşanılan bu olumsuz sürecin ardından, 1990'lı yıllara gelindiğinde çalışmalar yeniden başlamış, bazı akademisyenler bölgede yeniden araştırma ve inceleme yapma imkânına kavuşmuşlardır. Bu dönemde; özellikle Troia ve etrafında yapılan araştırmalar Güney Troas ve çevresindeki araştırmaların biraz daha geri planda kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, son yıllarda bazı arkeologların ve akademisyenlerin Güney Troas ve çevresinde yaptıkları yüzey araştırmaları artış göstermiş ve bölge tarihinin aydınlatılmasına ciddi katkılar sağlamıştır. Yapılan bu yüzey araştırmalarının, kazı raporlarının, antik kaynakların ve bölgeyi ziyaret eden seyyahların yapmış oldukları gözlemlerin bu makalenin hazırlanması aşamasında önemli katkıları olmuştur.

Antik Çağ'da, Güney Troas Bölgesi'nin kilit bir noktasında yer alan İda Dağı; Hellenler ile Troialılar arasında gerçekleştiği varsayılan Troia Savaşı sırasında "Tanrıların bu savaşı izlediği bir mekân" olarak ün kazanmış, savaş sonrasındaki süreçte de kutsal bir mekân özelliğine kavuşmuştur. Güney Troas ekonomisinde başat bir öneme sahip olan İda Dağı; bu tarihi ve kültürel öneminin yanı sıra, tarih boyunca etrafındaki birçok medeniyete ait yerleşim yerlerine sahne olduğu gibi, sahip olduğu ormanlar, su kaynakları ve madenleri itibarıyla de günümüzde dahi ekonomik açıdan önemini sürdürmektedir.

Coğrafi konum olarak Akdeniz ile Karadeniz iklimleri arasında bir geçiş özelliği gösteren Güney Troas'ın iklimi, geleneksel sınıflandırmalar göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, Yarı Nemli Marmara Geçiş İklimin sınıfına girmektedir. Bu nemli durum ve bölgenin topografyası; çok güçlü bir orman ile beraber endemik bitkilerin görülmesine neden olmuş ve bu durum da tarih boyunca ağaç bakımından zengin olan bu bölgeyi kereste imalatı ile birlikte gemi yapımı için de önemli bir hammadde kaynağı yapmıştır.

Bölgenin sahip olduğu konumu gereği Akdeniz ve Ege Denizi'nden gelen Lodos rüzgârları, Güney Troas'a zaman zaman yağış getirmekte, bunun

sonucu olarak da Güney Troas ve çevresini su kaynakları bakımından zengin kılmaktadır. Bölgenin en önemli akarsuları; kaynağını İda Dağı'ndan alan Skamandros (Karamenderes Nehri) ve Granikos'tur (Biga Çayı). Aisepos ve Satnioeis de bölgedeki diğer önemli akarsulardır. Görüldüğü üzere, Güney Troas; adeta birçok akarsu kaynağıyla örülmüştür ki bu nedenle de, bölgede yaşayan toplumlar, mevcut olan bu kadar çok su kaynağının nimetlerinden ve getirdiği ekonomik imkânlardan çağlar boyunca yararlanmışlardır.

Bölgenin, maden varlığıyla birlikte hem kuzey-güney, hem de doğu-batı istikametinde yer alan birçok ticaret yoluna sahip olması, ona, maden ihracatı konusunda diğer bölgelere göre büyük bir avantaj sağlamıştır. Bunlarla birlikte, madenlerin, çıktığı bölgelerde işlenebilmesi için büyük miktarlarda enerjiye ihtiyaç vardır. Bu noktada; özellikle İda Dağı'nın sahip olduğu çok sayıdaki ağaç, bu ısı enerjisi ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Bu nedenle; bölgedeki ormanlar ve madenler, ekonomik açıdan birbirini tamamlayan çok önemli unsurlardır ki ısı enerjisini sağlayacak ormanların yakın olması, kuşkusuz, üretim hususunda ve madenlerin işlenmesinde de maliyeti oldukça düşürmektedir.

Ormanlar

Ünlü Hellen filozof ve yazar Theophrastus (MÖ 371-287) *Histria Plantarum* adlı eserinde Güney Troas hakkında önemli bilgiler verir. Theophrastus, Assos'ta kaldığı dönemde, özellikle Antandros ve İda Dağı çevresinde araştırmalar ve gözlemler yapmıştır. Yaptığı araştırmalar sonucunda, iki adet çam türü tespit etmiş ve bunları "Deniz Çamı" ve "İda Çamı" ve olarak adlandırmıştır.¹ Theophrastus eserinde, İda Dağı'nda tespit ettiği bu çam ağaçlarının nasıl yetiştiğini üç safhada anlatmıştır.² Bu çam türleri haricinde otuzdan fazla ağaç türünü de tanımlamış ve eserinde bunlar hakkında da bilgiler vermiştir.³

Theophrastus'un yaşadığı dönemde, İda Dağı, gemi yapımında kullanılan kerestenin temini konusunda bölgedeki önemli merkezlerden biriydi. Özellikle sedir, karaçam ve köknar, gemi yapımında en çok tercih edilen ağaç türleriydi. Antik Çağ dünyasında gemi yapımında kullanılan kaliteli keresteler belli başlı bazı merkezlerden elde ediliyordu. Bu merkezler; Avrupa'da Trakya, İtalya ve Makedonya, Asya'da; Amisos (Samsun), Kilikya, Sinope (Sinop) ve İda Dağı çevresiydi.⁴

Arkeolojik malzemeler ve yazılı kaynaklar Troas Bölgesi'nde yer alan Skamandros Nehri boyunca kurulmuş olan Bronz Çağı kentlerinin, İda Dağı'ndan elde edilen kerestelerden başta konut yapımında olmak üzere farklı şekillerde faydalandıklarına işaret eder. Antik Çağ'da Troia ve çevresindeki orman varlığı, bölgede yapılan arkeolojik ve botanik çalışmalarıyla da kanıtlanmıştır. Troia'da yapılan arkeolojik kazılar sayesinde, binalarda ve

¹ Theophrastus, *Historia Plantarum*, III. 9. 1.

² Theophrastus, *Historia Plantarum*, III. 5.

³ Theophrastus, *Historia Plantarum*, III. 5. 1; III. 6. 5; III. 6. 5; III. 11. 2; III. 6. 5; III. 12. 2-3; III. 6. 5; III. 12. 5; III. 6. 5; III. 11. 4; III. 12. 3; III. 9. 1; IX. 2. 5; III. 9. 1-2; IX. 2. 5; III. 15. 3; III. 6. 5; IV. 5. 4; III. 17. 3-5; III. 10. 2; III. 14. 1; III. 17. 6; IV. 5. 4.

⁴ Theophrastus, *Historia Plantarum*, IV. 5. 5.

nekropollerde kullanılan bazı ahşap kalıntılar bulunmuş ve bu da, İda ormanlarının Troia ve çevresi için, adeta doğal bir kereste deposu olduğu kanaatini açıkça ortaya koymuştur. Korfmann da; bu konuyla ilgili olarak, Troialılar'ın, MÖ 2. ve 1. binyıllarda kullandıkları keresteleri, İda Dağı'ndan taşımış olduklarını bildirir.⁵ Homeros'un İliada'sı da bu görüşü desteklemektedir. Destanda; Kral Agamemnon, bazı Akhalar'ı, Patroklos'un cenaze töreni için gerekli olan keresteyi getirmeleri için İda Dağı'na yollamıştır:

“O zaman Kral Agamemnon buyurdu, çıksınlar, dedi, bütün adamlar barakalardan, odun almaya gitsinler... baltalarıyla başladılar kesmeye yaprakları yüksekte meşe ağaçlarını, ağaçlar gürültüyle yıkıldı yere. Yardılar onları, bağladılar katırların arkasına.”⁶

Troia'da yapılan arkeolojik kazılarda, aşağı kenti çevreleyen bir hendeğin tespit edilmesi, bazı görüşleri de beraberinde getirmiştir. Bu hendek civarında, herhangi bir taş ya da toprak sur duvarları izine rastlanamaması ve ana kaya üzerinde tespit edilen delikler, hendeğin arkasında ahşaptan inşa edilmiş bir sur duvarının varlığını akla getirmektedir. Korfmann da; Troia civarında böyle bir suru inşa etmek için yeterli ağaç bulunmadığını ve bu duvarların, büyük ihtimalle, İda Dağı'ndan taşınan kerestelerle yapıldığı görüşünü ileri sürmüştür.⁷ Dolayısıyla; Skamandros'un akıntısının, özellikle bahar aylarında elverişli olması nedeniyle, ya nehir vasıtasıyla ya da katır, eşek ve atlar vasıtasıyla, bahsi geçen keresteler, Troia ve çevresine taşınmaktaydı.⁸ Böyle bir taşıma sisteminin varlığı, Troia'nın tahta kapılarında ve surlarında kullanılan kereste ile ahşap malzemelerin; Troia Savaşı'nda Akhalar'ın kıyıda tutunmak için kurdukları savunma sisteminin⁹ ve ahşap surlardaki malzemelerin de, Güney Troas'ın da yaşam kaynağı olan İda Dağı'ndan getirilebileceğini akla getirmektedir. Bilindiği üzere; Akha ordusu; amfibik bir orduydü ve gemiler ancak askerleri alabilecek büyüklükteydi. Bu nedenle; gemilerle kuşatma araçları getirme imkânı yoktu. Akhalar'ın, karaya çıktıklarında kereste temin edebileceği en yakın mekân İda Dağı ormanlarıdır ki, yukarıda bahsi geçen Patroklos'un cenaze törenindeki odunların bu ormanlardan getirilmesi de, bu tezi destekler niteliktedir.

Bir diğer antik kaynak olan Vergilius'un Aeneas Destanı'nda; Romalılar'ın kurucu ataları olarak bildikleri Aeneas'ın, Troia Savaşı'ndan kurtulduktan sonra İtalya'ya giderken, gemilerini, İda Dağı'nın yamacında inşa ettiği anlatılır.¹⁰ MÖ 8. yüzyılda Troas'ta başlayan kolonizasyon hareketlerinde madenlerin yanı sıra, ormanların da yer seçimlerinde etkili olduğu görülmektedir. Bölgenin önemli kentlerinden Skepsis ve Skamandria sikkeleri üzerinde görülen “Göknar Ağacı”, bu kentlerin en önemli gelir kaynaklarından birinin de orman ürünleri olduğunu gösterir.¹¹

⁵ Korfmann, 2004: 427.

⁶ Homeros, *Iliad*, XXIII. 110-120.

⁷ Korfmann, 2004: 427.

⁸ Leaf, 1912a: 25.

⁹ Homeros, *Iliad*, VII. 336.

¹⁰ Vergilius, *Aeneid*, III. 5.

¹¹ BMC Troas, 1964, 80, 79, 1-5, Pl. XIV, 12,13; Seaby, 1966: 127, Nr. 1578 A; Sear, 1979: 380, Nr. 4127.

Antik Çağ'da, Troas Bölgesi'nin kereste ticaretinin merkezi olduğuna dair birkaç önemli işaret daha vardır. Strabon; günümüzdeki gibi köknar ve çam ağacı bakımından zengin olan İda Dağı ve çevresinden Bergama Kralı Attalos'un, yeri tam olarak bilinmeyen fakat Troas'ta olduğu tahmin edilen dev bir çam ağacının varlığından söz eder.¹²

Bölgeyi ziyaret eden Fransız Le Chevalier;

“Bugün hala olduğu gibi Homeros döneminde de İda Dağı ormanlarla kaplı idi.”¹³

G. Perrot ise;

“Bölgedeki çam ormanları başka hiçbir yerde rastlanmayacak kadar güzeldir.”¹⁴

ifadelerinde bulunurlar. Bu bölgeden çıkartılan keresteler, ticaret amaçlı olarak güney sahillerine Aspaneus Limanına gönderilmekteydi.¹⁵ Thukydides, Antandros ile ilgili verdiği bilgilerde Atina'nın kereste ile ilgili politikalarından bahsetmektedir. Antandros, Mytileneliler'den sonra, Atina'nın kontrolüne geçmiş ve bu süre içerisinde, adeta bir tersane olarak kullanılmıştır. Ayrıca, bu kent; İda Dağı'nın mevcut orman ve kereste potansiyeli düşünülerek, surlarla güçlendirilmiştir.¹⁶ Ksenophon da Antandros'tan bahsederken, MÖ 410 yılında Kyzikos civarında tamamı yok edilen Sparta donanmasının kısa bir sürede, Pers altınlarıyla ve Aesopos yoluyla nakledilen İda Dağı keresteleriyle tekrar inşa edildiğini söylemiştir.¹⁷

Bölge, Ceviz Ağacı bakımından oldukça zengindir. İda Dağı ormanlarından elde edilen katran da çok kalitelidir.¹⁸ Ayrıca, burada bulunan çam ağaçlarından elde edilen katran ve reçinenin ekonomiye de katkı sağladığı bilinmektedir.¹⁹ Yine bu ormanlardan elde edilen Dişbudak kerestesi, üst düzey bir kaliteye sahip olmakla birlikte, kabuğu sıyrıldıktan sonra onu Sedir Ağacı olarak satabilmek mümkündür.²⁰ Bunlara ek olarak, Çitlembik Ağaçlarının yağları da, tıbbi amaçla kullanılır ve değerli sayılırdı.²¹

Bölgede ormanların bu kadar çok önemli bir yere sahip olması, Antik Çağ'da da kuşkusuz, kentlerin ekonomilerine katkı sağlamış, Skamandros'un yapısının da kereste taşımacılığına uygun olması, ekonomiye pozitif etki yapmıştır. Sonuç olarak; Skepsis ve Skamandria Kentlerinin sikkelerinde Göknar Ağacının yer alması, bu kentlerin ekonomisinde, orman ürünlerinin ne kadar büyük bir yer teşkil ettiğini göstermektedir.

¹² Strabon, *Geographika*, XIII. 1. 44.

¹³ Le Chevalier, 1802: 251.

¹⁴ Perrot, 1875: 71.

¹⁵ Strabon, *Geographika*, XIII. 1. 51.

¹⁶ Thucydides, IV. 52. 3.

¹⁷ Xenophon, *Hellenica*, I. 1.

¹⁸ Plinius, *Naturalis Historia*, XIII. 54; XXIV. 34.

¹⁹ Michaud vd., 2015: 137.

²⁰ Plinius, *Naturalis Historia*, XVI. 62.

²¹ Plinius, *Naturalis Historia*, XIII. 54; XXIV. 34.

Tarım ve Hayvancılık

Yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları neticesinde, insanların, MÖ 6. binyılın sonlarından itibaren, bölgeye yerleşmeye başladıkları bilinmektedir.²² Troas Bölgesi'nde, MÖ 5. binyılda, Neolitik Çağ başlar ve bölgede görülen ilk yerleşimler, Yakın Doğu'nun ilk uygarlıklarından hemen sonra tarımsal faaliyete geçmişlerdir.²³ Troas'a gelen ilk tarım yerleşimlerinin sakinlerinin, Yakın Doğu'dan Avrupa'ya olan göçleri sırasında gelmiş oldukları düşünülmektedir.²⁴ Bölgeye gelen ve tarımla uğraşan ilk insanların, tohum gibi, çiftçilik ve tarım için gerekli olan malzemeleri yanlarında getirdikleri muhtemeldir. Bu dönemde gelen insanlar aynı zamanda, avcılık ve toplayıcılık alışkanlıklarını da beraberlerinde getirmişlerdir. Bu nedenlerle yerleşim yeri seçiminde, su kaynaklarına yakın yerler önem kazanmıştır. Bölgede yapılan kazılar neticesinde, önceleri, bu yerleşim yerlerinin ormanlarla kaplı olduğu anlaşılmıştır.²⁵

Bölgedeki Neolitik Dönem yerleşimleri hakkındaki bilgilere ve arkeolojik verilere ulaşmak oldukça zordur. O yüzden, tespit edilen yerleşim yerlerinin sayısı oldukça azdır. Yerleşim yerlerinin köy şeklinde, oldukça küçük olması ve fazla tabakaya sahip olmamaları, tespit edilmelerindeki en büyük zorluktur.²⁶ Arkeolojik araştırma yapılan ve Güneybatı Troas'ta yer alan Coşkuntepe ve Gülpınar Höyükleri, bölgenin tarımsal faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir. Gültepe kazılarında bulunan bol miktardaki öğütme taşı, yakın çevrede hububat tarımının varlığını göstermektedir.²⁷ Coşkuntepe ise, volkanik bir arazide olduğundan tarım yapmaya müsait bir alanda değildir ancak yapılan kazı ve araştırmalarda, burada volkanik kayalardan yapılmış öğütme taşları bulunmuştur. Bunlar, büyük olasılıkla burada imal edilmekteydi.²⁸ Bu öğütme taşlarından bol miktarda bulunması, bu taşların ekonomik ve ticari amaçlarla kullanıldığını akla getirmektedir.

MÖ 3000'li yıllarda, bölgede Tunç Çağının başlamasıyla birlikte tarım yapılan topraklarda büyük miktarda artış görülür. Bu dönemlerde incir, üzüm ve zeytin tüketildiğine dair kanıtlar bulunmuştur.²⁹ Ancak, bulunan zeytin çekirdekleri ile ilgili olarak; yabani ağaçlardan mı toplandığı yoksa özel olarak yetiştirilen ağaçlardan mı toplandığı konusunda kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kumkale Ovası, Troia ve Kumtepe de yapılan çalışmalar da, yine, bölgenin tarım ürünleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmalarda 270.000 tohum örneği tespit edilmiştir. Bu örnekler, 186 tür ve 43 bitki familyasına aittir. Bunların çoğu yabani bitki tohumlarına ait olsa da evlerin içinde saklama kaplarında muhafaza edilmiş buğday, arpa, bezelye, bakla, burçak gibi tohumlar bulunmuştur.³⁰ Bunlara ek olarak, bulunan

²² Korfmann vd., 1993: 144.

²³ Bellwood, 2005: 50.

²⁴ Bellwood, 2005: 68.

²⁵ Körpe, 2011a: 113.

²⁶ Körpe, 2011a: 113.

²⁷ Takaoğlu, 2006: 289.

²⁸ Takaoğlu, 2005: 413.

²⁹ Körpe, 2011a: 113.

³⁰ Riehl, 1999: 43.

örnekler arasında incir ve ıslah edilmiş üzüm çekirdeklerine de rastlanılmıştır.³¹ Dönemle ilgili Homeros da Çanakkale ve çevresindeki tarım faaliyetleriyle ilgili bilgilere yer vererek zeytin bahçeleri ve iyi düzenlenmiş üzüm bağlarından söz eder.³²

Balkanlar üzerinden, MÖ 1200'lerde gelen göç dalgasıyla birlikte, Tunç Çağı sona erer. Anadolu'daki bütün siyasi düzeni alt üst eden bu hareket, "Deniz Kavimleri Göçü" olarak adlandırılmıştır. Bu göç dalgası sırasında Troas Bölgesi de büyük yangınlar ve tahribatlar geçirmiş ve bu olaylar neticesinde bölge terkedilmiştir. Takip eden 300 yıl boyunca, bölgeye yerleşim yapılmamıştır. MÖ 8. yüzyılda ise Lesbos (Midilli) Adasından gelen Aioller ve İonia'dan gelen göçmenler, yavaş yavaş, bölgeye yerleşmeye başlarlar. Kıyı kesimlerde görülen bu yerleşme faaliyetlerinden sonra, iç kısımlara yerleşmeler ise ancak MÖ 6. yüzyılda Perslerin bölgeye gelişiyle başlar. MÖ 6. ve 4. yüzyıllar arasında, bölgedeki yerleşimlerin refah düzeyleri artmış ve ilk kez bu dönemde kendi sikkelerini basmış ve sikkelerin üzerine de kendileri için önem teşkil eden tarım ürünlerini yerleştirmişlerdir.³³

Büyük İskender'in MÖ 334 yılında Granikos'ta, Persleri mağlup etmesinden sonra, bölgede yaklaşık yüz yıllık bir karışıklık dönemi görülür. Bu süreçte çoğu küçük kent terkedilmiş, çeşitli büyük kentlere ya da yeni kurulan kentlere göçler olmuş kent sakinlerinin birçoğunun yerleri değiştirilmiştir. Bütün bu hareketliliğin neticesinde bölgedeki nüfus yoğunluğu oldukça azalmıştır. MÖ 2. yüzyılda bölgenin Bergama Krallığı'nın hâkimiyetine girmesiyle birlikte bir takım nüfus arttırmaya yönelik tedbirler de gündeme gelmiştir. İç kesimlere, Makedonya'dan göçmenler getirilerek araziler kullanıma açılmıştır.³⁴ Nüfus arttırmaya yönelik tedbirler, Roma hâkimiyeti zamanında da devam etmiştir. Romalılar Lampsakos, Parion ve Aleksandria Troas'a emekli lejyonerleri yerleştirmişlerdir.³⁵ Takip eden üç yüzyılda, bölge yeniden düzene girmiş ve çeşitli boyutlarda binlerce çiftlikle dolmuştur.³⁶ MS 6. ve 7. yüzyıllarda bölgede görülen yıkıcı depremler ve salgın hastalıklar, kentlerden kırsala göçü de beraberlerinde getirmiştir. Bu süreçte, Troia gibi yakın birçok kent terk edilmiştir. Ancak kırsal alanlarda kendilerini güvende hissetmeyenler, bir süre sonra, bazı kentlere yeniden geri dönmüşlerdir.³⁷

Günümüzde de olduğu gibi bölgenin ovalarında, en çok tahıl yetiştirilmektedir. Antik Dönemde Assos'tan Pers ülkesinin başkentine buğday ihraç edilmekteydi.³⁸ Bunlara ek olarak, bölgede, bağcılık da önemli bir yer tutmaktaydı ve antik kaynaklarda, MÖ 3. binyıldan bu yana, bölgede, bağcılık faaliyetlerinin varlığından söz edilebiliyordu. Nümizmatik kaynaklar ışığında, Troas Bölgesi'nde 20 kentte, bağcılık faaliyetleri yapıldığı söylenebilir. Bu

³¹ Mc Govern, 2003: 257.

³² Homeros, *Iliad*, XVIII. 561.

³³ Körpe, 2011a: 120.

³⁴ Körpe, 2011a: 120.

³⁵ Körpe, 2011a: 120.

³⁶ Cook, 1973: 372.

³⁷ Laiou, 2002: 624; Doğançlı, 2019: 535.

³⁸ Magie, 2002: 22.

doğrultuda kentlerin bastığı sikkelerin üzerinde bulunan amphora, üzüm salkımı, içki kabı, Dionysos, Priapos ve Satyr başlarından, bu kentlerde bağcılık faaliyetlerinin yapıldığı ve kentler için, bağcılığın, ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olduğu anlaşılabilir.³⁹ Troas Bölgesi'nde sikkeleri üzerinde üzüm salkımı bulunan kentler: Aigospotamai, Antandros, Assos, Gargara, Hamaksitos, Lampsakos, Ophryneion, Parion, Priapos ve Skepsis'tir.⁴⁰ Sikkeleri üzerinde üzüm salkımı, amphora ve içki kabı bulunan kentler ise: Alekponnesos, Abydos, Khersonessos, Lamponia, Larissa, Madytos, Neandreia, Sestos ve Tenedos'tur.⁴¹

Günümüzde Bayramiç civarında yetişen elma, Antik Çağ'da da önemli bir yere sahipti. Hatta bu bölgede "Elma Ülkesi" anlamında *Malus* isimli bir kasaba bulunmaktaydı. W. Leaf, *Malus*'un Aiol Lehçesinde "Malon" kelimesinden geldiğini, kelimenin "Elma" anlamında olduğunu ve bölgenin "Kızıl Elma" olarak adlandırıldığını belirtir.⁴² Plinius ise, İda Dağı'nda bir çeşit lezzetli Kuş Üzümü⁴³ ve tedavi amacıyla kullanılan bir çeşit bitki çayından bahsetmektedir.⁴⁴ Hellen ve Akdeniz Kültüründe önemli bir yere sahip olan zeytinin ise, antik kaynaklarda yetiştirildiğinden bahsedilmese de bölgede zeytin yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Elde edilen zeytinyağı ise, aydınlatma amaçlı kullanılmaktaydı.⁴⁵ Yiyecek ve temizlik amaçlı kullanılan zeytinyağı ise kentlerin, ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeydeydi. Ekonomik önem açısından, tahıl ve bağcılığın gerisinde kalan zeytin üretimi, Atina ve Korinth gibi zamanın önde gelen zeytin ihracatçılarıyla baş edebilecek düzeyde değildi.⁴⁶

Antik kaynaklarda, bölgedeki hayvancılık, sıkça işlenen bir konu olmuştur. Aeneas, Paris, Ganymedes gibi figürler, Hellen ve Latin Edebiyatındaki eserlerde geçen İda Dağı'ndaki çobanlardır. Bu tarz edebi kaynakların dışında, bölgedeki bazı bulgular da, hayvancılık ile ilgili bilgiler vermektedir. Kebren sikkeleri üzerinde görülen Koçbaşı tasviri⁴⁷ kentin yün üretimi nedeniyle iyi bir kazancının olduğunu göstermektedir. Ayrıca, MÖ 5. yüzyılda, bölgede, Palaiskepsis'de yün üretimi görülmekte ve İda Dağı'nda Pers Krallığı'na ait haralar yer almaktadır.⁴⁸ Zaten, Troas Bölgesi'nde at yetiştiriciliğinin yaygın olduğu da bilinmektedir. Bölgedeki sikkelere

³⁹ Körpe, 2011a: 120.

⁴⁰ SNG von Aulock 1491, 1495, 1559; SNG Copenhagen 216, 217, 263, 330, 341, 851; SNG München 153, 322; BMC 12, 75, 4. SNG München 299; AMNG 1380 und Taf. XVI, 37; BMC Troas pg. 80, 4; Traite pl. CLXV, 6.

⁴¹ SNG UK 300, 2730; SNG von Aulock 1443; SNG Cop 857; BMC 1, 21; SNG Copenhagen 448, 449, 512, 514, 827, 928-9, 933; SNG Fitzwilliam 1705; Sikke, (Winterthur 2767; Traite II 2064; Imhoof-Blumer, "Antike Griechische Münzen," SNR 19 (1913), 87; and Wroth, "Greek Coins acquired by the British Museum in 1901," NumChron 1902, 26; SNG München 295; Gomy & Mosch 160, 2007, 1476; Aufhauser 14, 1998, 76; BMC Thrace 6; SNG München 346; SNG v. Aulock 7664.

⁴² Leaf, 1923a: 207.

⁴³ Plinius, *Naturalis Historia*, XIII. 13. 12.

⁴⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, XIII. 27. 3.

⁴⁵ Therios, 2009: 2.

⁴⁶ Körpe, 2011a: 120.

⁴⁷ SNG Tübingen 2637.

⁴⁸ Lenger, 2007: 1.

bakıldığında, bu görüşün desteklendiği anlaşılabilir. Aleksandria Troas,⁴⁹ Neanderia,⁵⁰ Skepsis,⁵¹ Gargara⁵² kentleri sikkelerinin üzerlerindeki at tasvirleri, buna örnek olarak gösterilebilir.

Madenler

İda Dağı'nın doğusunda Aisepos Irmağı'nın (Gönen Çayı) doğduğu yerde ve Tarsios Irmağı'nın (Çakıroba Çayı) yukarısında gümüş madenleri yer almaktaydı.⁵³ Ayrıca, İda Dağı'nın batısında gümüş madenlerinin çok olmasından dolayı, gümüş anlamında "Argyrian" kelimesinden adını alan Argiria Kenti bulunmaktaydı.⁵⁴ Altın, Astyra ve Kremaste'den çıkarıldığı bilinmekle birlikte, Skepsis'li Demetrios'un döneminde, Astyra'daki altın madenlerinin tükendiğinden bahsedilmektedir.⁵⁵ Bununla birlikte, yine Bergama krallarının, İda Dağı çevresinde altın ve gümüş madenlerinin olduğu bilgisi de mevcuttur.⁵⁶ Ancak Çanakkale'nin yaklaşık 22 km. güneydoğusunda Kartalkaya Tepesi civarında yer alan bu madenler, günümüzde, yok denecek kadar azalmış, demir ise üretimi az da olsa, bölgede var olduğu bilinmektedir.⁵⁷ Gargara'da yapılan araştırmalar neticesinde üç adet fırın bulunmuş, fırınların etrafında da yüksek ısı nedeniyle erimiş duvar taşları ve cüraf atıkları tespit edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde burada demir madeni eritildiği ve bu demirin de Gargara'nın yaklaşık 200 m doğusunda bulunan dağdan getirildiği sonucuna varılmıştır.⁵⁸ Adramyttion civarında Büyük İskender zamanına kadar işletilen bakır madenlerinin varlığı da kanıtlanmış bulunmaktadır.⁵⁹ Assos'ta lahitler için kullanılan ve "sarcophagus" adı verilen bir tür taş da çıkarılmaktaydı.⁶⁰ Ayrıca, yine Assos'ta, kalitesi yüksek ve oldukça pahalı olan, beyaz bir mermer taşının da varlığı bilinmekteydi.⁶¹ İda Dağı'nın batısında yer alan Andeira'dan ise çinko olması muhtemel olan "orichalcum" çıkarılmaktaydı.

Strabon, çinko ile ilgili olarak şunları söyler:

"Burada, Andeira civarında, yandığı zaman demirleşen ve sonra, bir cins toprakla fırında ısıtılınca 'Yalancı Gümüş' elde edilen bir taş vardır ve buna bakır katılarak, bazılarınca 'Dağ Bakır' denen karışım elde edilir."⁶²

İda Dağı'nın kuzey yamacında yer alan Evciler Köyü'nde araştırma gezileri yapmış olan Cook, bazı önemli bulgular elde etmiştir. Grek ve Roma Çağı'na ait sikkeler bulmuş ve bunların Antandros, Assos, Skepsis'e ait

⁴⁹ SNG Tübingen 2529.

⁵⁰ SNG Tübingen 2529.

⁵¹ SNG v. Aulock Troas, 1575-1579; SNG Cop Troas, 469, 486.

⁵² SNG Tübingen 2585-2586.

⁵³ Lenger, 2007: 1.

⁵⁴ Strabon, *Geographika*, XIII. 1. 45.

⁵⁵ Strabon, *Geographika*, XIII. 1. 56.

⁵⁶ Rostovtzeff, 1941: 657.

⁵⁷ Diodoros, XVII. 7. 5.

⁵⁸ Arslan vd., 2022: 7-16.

⁵⁹ Treister, 1996: 187.

⁶⁰ Magie, 2002: 21.

⁶¹ Magie, 2002: 21.

⁶² Strabon, *Geographika*, XII. 1. 56.

olduğunu tespit etmiştir.⁶³ Yaptığı bu araştırmalar sırasında; köyün kuzey doğusunda bulunan Bakırlık Tepesi'nde de çeşitli kurşun madeni parçalarına ve gümüş sikkelerine rastlamıştır.⁶⁴ Bu bulgular neticesinde, burada, bir darphanenin olma olasılığı çok yüksektir.

Bölgede yapılan yüzey araştırmaları sonucunda, Karaköy Çingentepe, Karaköy Kalaycı Mevkii ve Karaköy Kırantepe civarlarında kurşun ve kalay benzeri cüruf ve maden atıkları bulunmuştur. Bahsi geçen bu yerler, birbirlerine çok yakın olmakla birlikte, halen, günümüzde de varlığını sürdüren gümüş-kurşun madenine 2 km. mesafededirler. Günümüzde de kullanılmaya devam eden bu madenin, bölgedeki arkeolojik veriler göz önüne alındığında, Antik Çağ'da da kullanıldığı söylenebilir. Aesopos Nehrine yakın yerlerde çeşitli maden artıklarının bulunması da madenlerin işlenmesinde gerekli olan suyun bu kaynaktan sağlandığını göstermektedir.⁶⁵ Madenlerden söz edildiğinde, bir noktaya dikkat çekmekte fayda vardır. Madenlerin, çıktığı bölgelerde işlenebilmesi için, büyük miktarlarda enerjiye ihtiyaç vardır. Bu noktada; İda Dağı'nın sahip olduğu çok sayıdaki ağaç, bu ısı enerjisi ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Bu nedenle; bölgedeki ormanlar ve madenler, ekonomik açıdan birbirini tamamlayan çok önemli unsurlardır. Isı enerjisini sağlayacak ormanların yakın olması, kuşkusuz, üretimde ve madenlerin işlenmesinde maliyeti oldukça düşürmektedir.

352

Ulaşım ve Yollar

OANNES
6 (2)

Bölgede kullanılmış olan eski yolların kalıntılarını, günümüzde bulmak, oldukça zordur. Fakat antik kaynakların gösterdiği yardım ve birkaç bulguyla da olsa, antik ulaşım ağlarının yerleri saptanabilmiştir. Bunlardan ilki; Tuzla Ovası üzerinde başlayan, Antandros'a kadar uzanan ve Roma Döneminde kullanılan yoldur.⁶⁶ Aleksandreia Troas ile Troia arasında da başka bir yol da mevcuttur.⁶⁷ Kozlu Dağı'nın güneyinden geçen Assos-Gargara yolu, Roma Dönemine aittir.⁶⁸ Abydos'tan başlayan yol, Skepsis'ten geçerek İda Dağı'nın batı zirvesinden sonra Antandros'a ulaşır. Bu yol sayesinde, Karadeniz'den yola çıkarak Hellas'a giden Peloponessoslu askerler, yine bu yol üzerinden Pers Satrabı Tissaphernes ve ordusunu geri göndermişlerdir. (MÖ 411) Onbinlerin Dönüşü sırasında, MÖ 399 yılında Yunan Ordusu, Hellespontos'tan Antandros'a, bu yol üzerinden gelmiştir.⁶⁹ Abydos-Antandros yolu; günümüzde, Çanakkale'den Çan ve Yenice'ye doğru takip eden yol olup, daha önceki yıllarda Çanakkale-Balıkesir yolu olarak da kullanılmaktaydı. Rhodios Çayı Vadisine uzanan bu yol, Atikhisar Kalesi'ne kadar gitmekte, o noktadan da, Abydoslular'ın altın madenlerinin yer aldığı Kremaste Kentine kadar gelmekteydi. Bu mevcut yol, Agonya Ovası'nın güneyinde ikiye ayrılmaktadır. Yolun bir kolu, Balya üzerinden Balıkesir'e devam ederken, batı kısma yönelen ikinci kol ise Hanlar Mevkiinde İda Dağı'nı aşarak, Edremit'e

⁶³ Cook, 1973: 297.

⁶⁴ Cook, 1973: 297.

⁶⁵ Körpe, 2008: 140.

⁶⁶ Cook, 1973: 392.

⁶⁷ Cook, 1973: 392.

⁶⁸ Cook, 1973: 392.

⁶⁹ Thucydides, V. 52; Xenophon, *Anabasis*, VII. 8. 7.

doğru inmektedir.⁷⁰ Bahsi geçen bu yolun, Antik Çağlarda da kullanıldığı bilinmektedir Peloponnesos Savaşları sırasında; Sparta birlikleri, müttefiki Abydoslularla birlikte, bu yolu kullanarak Antandros'a gitmiş, daha sonra Kremaste yakınlarında Atinalılar'ı pusuya düşürmüşlerdir.⁷¹ Aleksandreia Troas-Khryse-Assos ulaşımı ise; genelde, kıyı şeridindeki yollar ile olmaktadır. Aleksandreia Troas, Roma Döneminin sonlarına kadar Batı Troas için önemli bir liman kenti olmuş ve bölge ticareti için önemli bir yer teşkil etmiştir. Aleksandreia Troas'ı, güneyinde yer alan Khrysa Kentine bağlayan yola ait ve Satniosis Çayı üzerinde, halen, Roma Dönemine ait bir köprü yer almaktadır.⁷² Ayrıca, MS 1. yüzyılda Troas Bölgesine gelen Aziz Paulos, bu yolu izleyerek, Aleksandreia Troas'tan Assos'a ulaşmıştır.⁷³ Batıdan doğuya doğru uzanan bir yol daha vardır ve Kayalı Dağ-Ballı Dağ-Skepsis-Palaeskepsis güzergâhını takip etmektedir.⁷⁴ Cook; bu yolun, Kayalı Dağ'dan, Gergis'e, oradan Kebren'e ve ardından da kuzeyden doğuya doğru yöneldiği görüşünü savunur.⁷⁵ Batı-Doğu yolu, yani Aleksandreia Troas ve Skepsis arasındaki yol ile ilgili kanıtlar bulunmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda Skepsis, Gergis, Paleoskepsis ve Kebren Kentlerinin birbirlerine yollar ile bağlandığı sonucuna varılmıştır. Evciler Köyü ile Külcüler Köyü ve Ilıca ile Kötüpnar arasında, Tomascheck tarafından, bazı antik yol kalıntılarına rastlanılmıştır.⁷⁶ Bu yola ait kalıntılar, 1997 yılında, Arkeolog Funda Körpe tarafından tespit edilmiştir.⁷⁷ Geçmiş dönemlerde ise; bölgeyi gezen seyyahlar tarafından, son dönemlere kadar kalıntıları var olan bir köprü görülmüştür.⁷⁸ Aziz Paulos da, ikinci kutsal gezisinde, Bithynia'dan Agonya ovasına geçmiş ve sonrasında, bu yoldan devam ederek Aleksandreia Troas'a ulaşmıştır.⁷⁹ Bunlara ek olarak Cook, Bayramiç-Ezine karayolu üzerinde, Türkmeneli yakınlarında, Roma Dönemine ait bir mil taşı bulmuştur. Bulduğu bu taş, büyük bir olasılıkla Skepsis-Aleksandreia Troas arasındaki yola aittir.⁸⁰ Herodotos ise; Pers Hükümdarı Kserkses'in ordusuyla birlikte, Adramyttion ve Antandros üzerinden İda Dağı'nı geçtiğini anlatır.⁸¹ Herodotos'un verdiği bilgilerden; Kserkses'in Lydia'da Kaikos Irmağı'nı geçtikten sonra, Aterneos Kentinden, Adramytteion'a geldiğini ve buradan, kıyıyı takip ederek Antandros'a vardığı anlaşılmaktadır. Pers ordusu da buradan devam ederek iç Troas'a ulaşmıştır. Herodotos, Pers ordusunun Assos'a uğradığı hakkında bilgi vermemektedir. O halde ordunun, Antandros'tan, günümüzdeki mevcut kıyı şeridini takip ederek, batı yönüne doğru hareketle, Lamponia (Kozlu Köyü) civarından kuzeye doğru yönelip, Akçin Çayı Vadisi'ni kullanarak ve Ayvacık civarında, günümüzdeki mevcut yolu izleyerek, Ezine Ovası'na ulaşması

⁷⁰ Körpe, 2012: 225.

⁷¹ Xenophon. *Hellenica*, VIII. 35. 8.

⁷² Körpe, 2012: 225.

⁷³ Körpe, 2012: 225.

⁷⁴ Cook, 1973: 288.

⁷⁵ Cook, 1973: 392.

⁷⁶ Tomascheck, 1891: 18.

⁷⁷ Körpe, 2012: 225.

⁷⁸ Cook, 1973: 393.

⁷⁹ Körpe, 2012: 225.

⁸⁰ Cook, 1973: 392.

⁸¹ Herodotos, VII. 42.

muhtemeldir.⁸² Burada konaklayan Pers ordusu, ertesi gün, Skamandros Çayı Vadisi'nde yol alarak Troia'ya ulaşmıştır. Buradan sonra Skamandros'un batı kıyısını izleyerek, Troia'nın kuzey tarafına doğru gelmiş, Dardanos kentini de geçerek Abydos'a ulaşmıştır. Bu noktadan; gemilerin yan yana dizilmesiyle bir köprü oluşturulmuş ve bu köprü sayesinde, Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu tarafına geçerek, Yunanistan'a doğru Pers ordusu yoluna devam etmiştir. Kuzey-Güney güzergahını izleyen yol da Priapos-Skepsis-Aleksandreia Troas kentlerini birbirine bağlamaktaydı. Günümüz kentleri üzerinden konuşacak olursak; bu yol, Çan'ın güneyinden Yenice'ye, kuzeyinden Lapseki ve Çanakkale'ye ve batısından ise Bayramiç-Ezine'ye giden yollara bağlanmaktadır.⁸³ Bu yolların; civarda olan birçok antik yerleşim yoğunluğundan, eski dönemlerde de kullanılabilmiş olma olasılığı çok yüksektir.⁸⁴ Granikos Irmağı'nın güneyden gelen kaynağını takip eden yol, vadiler boyunca devam ederek Gergis, daha sonra da muhtemelen Kebren'e varıyordu ve bu yol Skamandros Vadisi'ndeki Skepsis yolu ile birleşerek Aleksandreia Troas'a kadar uzanıyordu.⁸⁵

Gerek askeri açıdan, gerekse de ticari yönlerden devlet için büyük önem teşkil eden bu yolların, dönem dönem onarıldıkları da görülmektedir. Örneğin; bölgenin yönetimi Pergamon Krallığı'na bağlıyken, bölgeden geçen yolların bakımı ve onarımı ülke yöneticilerine göre, en önemli hususların başında gelmiştir. II. Eumenes ya da II. Attalos tarafından çıkarılan bir yasa ile:

“Bu yolların en azından 9,5 metre genişliğinde olması, sık sık onarım yapılması ve herhangi bir türden engelle karşılaşılmaması”

hükme bağlanmıştır.⁸⁶ Bu onarılan yollara; batı sahili boyunca uzanan Hellespontos'tan, Adramyttion'a ve oradan da yine batı sahiline devam eden Kaikos'un ağzına kadar varan, yol örnek verilebilir.⁸⁷ Bunlarla birlikte bölgede yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda Derya Yalçıklı da, bölgenin sahip olduğu hinterlandın bir neticesi olarak; Neolitik Dönemde, Edremit Körfezi'nden Marmara Bölgesi'ne uzanan, Edremit Körfezi-Agonya-Gönen güzergahını takip eden önemli bir kara yolu ticaret hattı olabileceğini ileri sürmüştür ki, bu da bizi, bölgede bin yıllardır devam eden bir ticaret ağının var olduğu sonucuna ulaştırmıştır.⁸⁸

Sonuç

Yapılan araştırmaların neticesinde, Güney Troas'ın zengin bitki örtüsü ve ormanlarla kaplı dağlık alanların barındırdığı sayısız su kaynakları ve ılıman iklim toprağı son derece bereketli kılmıştır. Bölgenin sahip olduğu jeopolitik ve coğrafi konumu, önemli ticari yollara olan yakınlığı ve üretim için lazım olan tüm unsurları bir arada barındırması; bu bereketin üretime yansımada ve kentlerin yüksek bir refah seviyesine yükselmesinde etkin bir rol oynamıştır.

⁸² Körpe, 2012: 225.

⁸³ Körpe, 2012: 225.

⁸⁴ Leaf, 1923a: 213.

⁸⁵ Körpe, 2012: 225.

⁸⁶ Magie, 2002: 15.

⁸⁷ Magie, 2002: 16.

⁸⁸ Yalçıklı, 2014: 245.

Skepsis ve Kebren gibi kentlerde yapılan hayvancılık faaliyetleri, güney kesimlerde bulunan Antandros gibi kereste bakımından zengin bir liman kentinin varlığı bu bölgede hakimiyet kuran devletlere her zaman büyük imkanlar sağlamıştır. Bunların yanı sıra; güney kesimlerde ve Akdeniz'e doğru açılan önemli bir ticaret limanı olan Assos'un varlığı da bölgeye ayrı bir değer katmıştır. Çok yakın konumda bulunan Assos ve Antandros gibi limanlar sayesinde, bölgede bulunan birçok hammaddenin Akdeniz kentleriyle ticareti yapılabilmektedir. Bunlarla birlikte bölgede yapılmış arkeolojik araştırmaların sonucunda, bölgenin sahip olduğu hinterlandın bir neticesi olarak; Neolitik Dönemde, Edremit Körfezi'nden Marmara Bölgesi'ne uzanan, Edremit Körfezi-Agonya-Gönen güzergahını takip eden önemli bir kara yolu ticaret hattı olabileceği de görülmüş ve bu da bizi, bölgede bin yıllardır devam eden bir ticaret ağının var olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Ayrıca Güney Troas'ın ekonomik unsurları ile bölgedeki mevcut kültürleri arasında doğrudan bir bağlantının olduğu da tespit edilmiştir.

Bölge ile ilgili bilgilere ise antik kaynaklarda MÖ 8. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar rastlandığı görülmektedir. Bahsi geçen kaynaklarda antik dönemde Güney Troas ve çevresinin tarihi, coğrafyası ve ekonomisiyle ilgili birçok kayda değer bilginin yer aldığı görülmüştür. Zamanla bu kaynaklardan haberdar olan ve büyük bir ilgiyle okuyan batılıların, 18. yüzyılın sonundan itibaren bölgeye ilgisinin arttığı ve gerek gezi amaçlı gerekse de araştırma amaçlı bölgeye geldikleri çeşitli yazılı kaynaklar vasıtasıyla ortaya konmuştur. Ayrıca arkeolojik veriler ile kazı raporlarından da yararlanılarak bölgedeki yerleşimin en eski hangi döneme kadar uzandığı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada yer verilen yüzey araştırmaları ve yayınlar ile Türk hakimiyetine kadar Güney Troas'ta antik dönem boyunca yerleşimin var olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak eldeki veriler ışığında Güney Troas'ın sahip olduğu su kaynakları, ormanlar ve madenler ile günümüze kadar uzanan çok büyük bir ekonomik öneme sahip olduğu görülmüştür ki, ileride bölgede yapılacak kapsamlı yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılar, bölge üretimi ile ekonomisinin; mikro ve makro bağlantılarını tespit etmek için oldukça önemli olacaktır.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- DIODOROS SICILUS, 1906. *Diodori Bibliotheca Historica*, Çev.: F. Vogel-K.T. Fischer, Leipzig.
- HERODOTOS, 2011. *Tarih*, Çev.: M. Ökmen, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- HOMEROS, 2011. *İlyada*, Çev.: F. Koçak, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- HOMEROS, 2012. *Odyseia*, Çev.: A. Erhat-A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul.
- KSENOPHON, 1999. *Yunan Tarihi*, Çev.: S. Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KSENOPHON, 2011. *Onbinlerin Dönüşü*, Çev.: O. Yarlığaş, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

- PLINIUS, 1938. *Natural History*, Çev.: E. Watford-H. G. Bohn, Harvard Uni. Press, Cambridge.
- STRABON, 2012. *Geographika*, Çev.: A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- THEOPHRASTUS, 1816-1926. *Enquiry into Plants (History of Plants HP)*, Vol. I & II, Çev.: A. F. Hort-W. Heinemann, Harvard University Press, London.
- THEOPHRASTUS, 1976-1990. *De Causis Plantarum (Causes of Plants CP)*, Vol. I, II & III, Çev.: B. Einarson-G. K. K. Link-W. Heinemann, Harvard University Press, London.
- THUKYDIDES, 1950. *Peloponnessos Savaşları*, C. 1, Çev.: H. Demircioğlu, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- THUKYDIDES, 1958. *Peloponnessos Savaşları*, C. 2, Çev.: H. Demircioğlu, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- VERGILIUS, 2010. *Aeneas*, Çev.: İ. Z. Eyüboğlu, Payel Yayınevi, İstanbul.

Modern Kaynaklar

- ARSLAN, N.-BAKAN C.-AY M., 2022. “2019 Gargara Yüzey Araştırması”, *2019-2020 Yılları Yüzey Araştırmaları*, C. 3, Ankara, ss. 7-16
- BELLWOOD, P., 2005. *First Farmers*, Blackwell Publishing, Oxford.
- BMC (British Museum Catalogue of Greek Coins), 1964. *Troas, İonia, Mysia*, Ed.: A. Forni, Bologna.
- CALVERT, F., 1865. “Contributions to the Ancient Geography of the Troad on the Site and Remains of Cebrene”, *American Journal of Archaeology* 22, ss. 51-57.
- CLARKE, J. T., 1888. “Gargara, Lamponia and Pionia: Towns of The Troad”, *The American Journal of Archaeology and of The History of The Fine Arts*, Vol. 4, No. 3, ss. 291-319.
- COOK, J. M., 1973. *The Troad*, Oxford University Press, Oxford.
- COOK, J. M., 1988. “Cities in Around The Troad”, *The Annals of The British School at Athens*, Vol. 83, ss. 7-19.
- DOĞANCI, K., 2019. “Hellespontos ve Çevresini Etkileyen Depremler (MÖ 3000-MS 6. yy)”, *History Studies*, Vol. 11, Issue 2, A Tribute to Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, April, ss. 535-555.
- FABRICIUS, E., 1894. “Archaeologische Untersuchungen im westlichen Kleinasien”, *Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, ss. 899-920.
- FOXHALL, L., 2007. *Olive Cultivation in Ancient Greece: Seeking The Ancient Economy*, Oxford University Press, Oxford.

- KORFMANN, M. O.-KROMER B., 1993. "Demircihöyük, Besik-Tepe, Troia-Eine Zwischenblanz zur Cronologie dreier Orte in Westanatolien", *Studia Troica* 3, ss. 144-145.
- KORFMANN, M. O., 2004. "Holz für Troia: zur flosserrei auf dem Skamandros /Xanthos", Ed.: T. Korkut, *60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan. Anadolu'da Doğdu. Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag*, ss. 427-438.
- KÖRPE, R., 2008. "Yenice Çevresinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırmaları", *Yenice Değerleri Sempozyum Kitabı*, Çanakkale, ss. 139-147.
- KÖRPE, R., 2011a. "Antik Çağlarda Çanakkale Bölgesinde Tarım", *Çanakkale Tarım Sempozyumu Kitabı*, Çanakkale, ss. 113-124.
- KÖRPE, R., 2011b. "The Archaeological Investigations in North of Mount Ida and Agonya Plain", *Uluslararası Kazdağları Sempozyumu*, Balıkesir, ss. 23-26.
- KÖRPE, R., 2011c. "Büyük İskender'in Troas'ta İzlediği Rota ve Granikos Savaşı", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Sayı 10-11, ss. 95-108.
- KÖRPE, R., 2012. "Antik Çağlarda Çanakkale Bölgesindeki Yollar", *Çanakkale Turizm Zirvesi Kitabı*, ss. 225-234.
- KÖRPE, R., 2015. "Son Arkeolojik Bulgular Işığında Aziz Paulus'un İkinci Kutsal Görev Gezisinde Troas Yolculuğu", *Selevcia ad Calycadnum*, Sayı1, ss. 51-75.
- KÖRPE, R.-YAVUZ, M. F., 2007. "Antik Çağlarda Troas'da Ağaç ve Ağaç Taşımacılığı", *Bayramiç Sempozyum Kitabı*, Çanakkale, ss. 19-22.
- LAIUO, A., 2002. *The Economic History of Byzantium: from the Seventh through the Fifteenth Century*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington.
- LEAF, W., 1911. "The Topography of The Scamander Valley-I", *British School at Athens*, XVII, ss. 266-283.
- LEAF, W., 1912a. "Notes of Troad", *The Geographical Journal*, Vol. 40, No. 1, ss. 25-45.
- LEAF, W., 1912b. "The Topography of The Scamander Valley-II", *British School at Athens*, XVIII, ss. 286-300.
- LEAF, W., 1916. "Strabo and Demetrios of Skepsis", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 22, ss. 23-47.
- LEAF, W., 1923a. *Strabo on The Troad*, Cambridge Uni. Press, Cambridge.
- LEAF, W., 1923b. "Skepsis in The Troad", *AnatSt (Presented to Sir William Mitchell Ramsay)*, ss. 267-281.
- LE CHEVALIER, J. B., 1802. *Voyage de la Troade*, DENTU, Paris.
- LENGER, D. S., 2007. "Antik Çağda İda Dağı'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Bayramiç Sempozyum Kitabı*, Çanakkale, ss. 1-6.
- MC GOVERN, P., 2003. *Ancient Wine: The Search for the Origins of Viniculture*, Princeton University Press, Princeton.

- MAGIE, D., 2002. *Anadolu'da Romalılar 2: Batı Anadolu Zenginlikleri*, Çev.: N. Başgelen-Ö. Çapar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- MEIGGS, R., 1982. *Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World*, Clarendon Press, Oxford.
- MICHAUD, J. F.-POUJOLAT, J. J. F., 2015. Çev.: N. Demirtaş, *İzmir'den İstanbul'a Batı Anadolu 1830*, Say Yayınları, İstanbul.
- PERROT, G., 1875. *Le site de Troie selon Lechevalier ou selon M. Schliemann*, Adamant Media Corporation, Paris.
- RIEHL, S., 1999. "Bronze Age Environment and Economy in the Troad: The Archaeobotany of Kumtepe and Troy", *BioArchaeologica* 2, Tübingen.
- ROSTOVTZEFF, M. I., 1941. *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford University Press, Oxford.
- SEVİN, V., 2013. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- SNG v. Aulock Troas: Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung v. Aulock, Troas-Aeolis-Lesbos, 1959, Berlin.
- SNG Cop Troas: Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Troas, 1945, Copenhagen.
- SNG Tübingen: Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Münzsammlung der Universität Tübingen, 4. Heft, 1989, München.
- TAKAOĞLU, T., 2005. "2004 Yılı Coşkuntepe Yüzey Araştırması", *23.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. 1, Antalya, ss. 411-418.
- TAKAOĞLU, T., 2006. "The Late Neolithic in the Eastern Aegean: Excavations at Gülpınar in the Troad", *Hesperia*, Vol. 75, No. 3, ss. 289-315.
- THERIOS, I., 2009. *Olive*, Cabi Press, Wallingford.
- TOMASCHECK, W., 1891. *Zur Historischen Topographie von Kleinasien im Middlealter*, In Commission bei F. Tempsky, Vienna.
- TREISTER, M., 1996. *The Role of Metals in Ancient Greek History*, Brill Press, Leiden-New York-Köln.
- YALÇIKLI, D., 2014. "New Evidence for Neolithic Habitation in The Hinterland of The Troad", *Oxford Journal of Archaeology*, 33 (3), ss. 245-255.